

สุขภาพสังคม
สู่สังคมสันติภาพ

มนุษยสัมพันธ์ร่วมกันได้

ประเวศ วะสี

สารบัญ

บุพกถา	๔
๑. สุขภาพสังคม:	
การอยู่ร่วมกันด้วยดีเป็นความสุขอย่างยิ่ง	๕
๒. จินตนาการใหญ่ : มนุษย์พันทุกข์ร่วมกันได้	๑๓
๓. การเปลี่ยนวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง	๑๗
๔. แนวทางสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ	๒๓
(๑) การสร้างจิตสำนึกใหม่และศีลธรรมพื้นฐาน	๒๔
(๒) ความเสมอภาค ภารดรภาพ และความยุติธรรมในสังคม	๒๕
(๓) ทิศทางการพัฒนาประเทศ	๒๕
(๔) นโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม	๒๖
(๕) ธรรมรัฐ	๒๗
(๖) ความเข้มแข็งของชุมชน และความเป็นประชาสังคม	๒๘

(๗) การปฏิรูประบบสุขภาพ	๒๙
(๘) ความรู้และการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๒๙
(๙) โลกาภิวัตน์แบบอาริยะ	๓๐
(๑๐) สันติภาพและสันติวิธี	๓๑
๕. สังคมสุขภาพ	๓๓
๕.๑ ครอบครัวอบอุ่น	๓๔
๕.๒ ชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนสุขภาพ	๓๙
๕.๓ เมืองน่าอยู่	๔๒
๕.๔ โรงเรียนสุขภาพ	๔๕
๕.๕ ที่ทำงานสุขภาพ	๔๖
๖. ระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร	๔๗
๗. สร้างสปิริตแห่งการเป็นอาสาสมัครให้เต็มแผ่นดิน	๕๐
๘. อนาคตของมนุษยชาติอยู่ที่นวัตกรรมทางสังคม	๕๕
๙. เครื่องมือสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ	๕๘
ปัจฉิมกถา	๖๑

บุพกภา

มนุษย์ล้วนตกอยู่ภายใต้ความทุกข์ความบีบคั้นด้วย
ประการต่างๆ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา
เสมือนไก่อ้อยู่ในแข่งที่รอเวลาเขาเอาไปเชือด ไม่รู้จะบินออก
จากแข่งหรือกรอบที่บีบคั้นเราได้อย่างไร

แต่มนุษย์ไม่ใช่ไก่ !

มนุษย์มีปัญญา

ถ้าปัญญาคนเดียวไม่พอ ก็รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ

เราควรมีจินตนาการว่า **“มนุษย์พันทุกข์ร่วมกันได้”**

หนังสือเล็กๆ เล่มนี้จะโยงจินตนาการไปสู่ความรู้ และ
ไปสู่การสร้างเครื่องมือ ที่คนไทยจะใช้เพื่อการเคลื่อนไหวไปสู่
“การพันทุกข์ร่วมกัน” หรือการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคม
สันติภาพ

สุขภาพสังคม :

๑

การอยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นความสุขอย่างยิ่ง

สุขภาพอันหมายถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณนั้น สุขภาวะในมิติทั้ง ๔ เชื่อมโยงสัมพันธ์และเป็นปัจจัยต่อกัน เช่น เมื่อพูดถึง สุขภาวะทางสังคม ย่อมมีองค์ประกอบแห่งสุขภาวะทางกาย ทางจิต และทางจิตวิญญาณ เชื่อมโยงอยู่ด้วย

สุขภาวะทางสังคม หมายถึงสุขภาวะที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันด้วยดีของกลุ่มคน ในขนาดและลักษณะต่างๆ เช่น ในครอบครัว ในชุมชน ในสถานที่ทำงาน ในเมือง ในสังคมขนาดใหญ่หรือประเทศ และการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งโลก

ความร่วมมือ การกระจุกตัว การอยู่ด้วยกันเป็นฝูง เป็นธรรมชาติ เพราะสิ่งมีชีวิตย่อมพบเองโดยธรรมชาติว่าการกระจุกตัวหรืออยู่ร่วมกันเป็นฝูงทำให้มีโอกาสรอดชีวิตมาก

กว่าอยู่เดี่ยวๆ อะมีบาซึ่งเป็นสัตว์เซลล์เดียว เวลาวิกฤต มันจะอยู่กันเป็นกระจุกช่วยกันทำหน้าที่ ผึ่งอยู่กันเป็นสังคม ปลาอยู่กันเป็นฝูง หมาในทั้งฝูงร่วมมือกันสามารถล้มสัตว์ใหญ่กว่ามันหลายเท่าตัว

มนุษย์แต่ก่อนก็อยู่ร่วมกันเป็นธรรมชาติ ไม่ว่าในสมัยที่ยังอยู่ในยุคล่าสัตว์เก็บของป่ากิน หรือในยุคเกษตรกรรม ก็อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม หรืออยู่กันเป็นชุมชนเกษตรกรรม เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้น หัวใจของคำสอนของทุกศาสนาก็เหมือนกันคือ ความดี ซึ่งประกอบด้วย

๑. มีความเมตตากรุณาหรือมีความรักในผู้อื่น และมีการให้ที่เรียกว่า **ทาน**
๒. มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียนกันที่เรียกว่า **ศีล**
๓. ทำใจให้บริสุทธิ์ที่เรียกว่า **ภาวนา**

ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักปฏิบัติในทุกศาสนา และเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยดี หรือสุขภาวะทางสังคม สังคมใดๆ ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีจะมีความสุขอย่างยิ่ง เช่น

ครอบครัว ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสุขทั้งครอบครัว

ชุมชน ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสุขทั้งชุมชน
สถานที่ทำงาน ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสุขและความสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

เมือง ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นเมืองน่าอยู่
สังคม หรือประเทศ ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีเป็นสังคมสันติ

โลก ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งโลกยังไม่เกิดขึ้น แต่
บางส่วนของโลกที่มีสันติภาพเป็นครั้งคราว ก็
เกิดความสงบสุข

ความเป็นสังคมที่ดี หรือสังคมที่มีสันติภาพ จึงเป็นสิ่งที่
พึงปรารถนา หรือเป็นอุดมคติของมนุษย์ และก็มิใช่ว่าจะมา
แล้วบางช่วง บางสมัย บางสังคม เป็นสังคมที่มีความสุข

ในยุคเกษตรกรรมซึ่งกินเวลาหลายพันปี สังคมคือ
ครอบครัวและชุมชน ความร่วมมือ หรือการสนับสนุนกันทาง
สังคมเป็นวิถีชีวิต เช่น การล่าสัตว์ร่วมกัน การทำนาร่วมกัน
การเกิด การเจ็บ การรักษาผู้ป่วย การตาย จะไม่ใช่เรื่องของ
ปัจเจกบุคคล หรือตัวใครตัวมัน แต่เป็นเรื่องที่ญาติและเพื่อน
บ้านเข้ามามีส่วนร่วมช่วยทำงาน ช่วยให้กำลังใจ ประเพณี
บายศรีสู่ขวัญ และการให้กำลังใจทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญ
ของวิถีชีวิตชุมชน

ชุมชนเป็นวิถีชีวิตร่วมกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่ง
แวดล้อม และจิตวิญญาณ ในชุมชนจะมีความเชื่อร่วมกัน
จะเป็นในรูปของการนับถือผี เทพ หรือศาสนาใดๆ มิติทาง
จิตวิญญาณ จะเข้าไปเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทั้งหมด ไม่ว่าจะ
เป็นการทำมาหากิน การดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ
แผ่นดิน การเกิด การป่วย การตาย การรื่นเริง

วิถีชีวิตชุมชนคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วม
กันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ อันประกอบ
ด้วยความเชื่อร่วมกัน การมีระบบคุณค่าร่วมกัน การทำมา
หากิน ภาษา การดูแลรักษาสุขภาพ ขนบธรรมเนียมประเพณี

หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ

ควรสังเกตว่าในขณะที่วัฒนธรรมเป็นบูรณาการของวิถีชีวิตทั้งหมด แต่เศรษฐกิจแบบที่เข้าใจกันอย่างปัจจุบันเป็นเรื่องแยกส่วนที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง

ฉะนั้น ชุมชนที่ดีจึงเป็นสุขภาวะทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ

สังคมมนุษย์ในยุคเกษตรกรรม เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ชุมชนจึงเป็นระบบสังคมที่มีความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ หรือสุขภาพและความยั่งยืน ชุมชนจึงเป็นสังคมที่ยั่งยืนมาหลายพันปี

สิ่งที่รบกวนความสงบสุขของสังคมมนุษย์มาแต่โบราณคือ สงคราม

เช่นสงครามระหว่างเผ่าพันธุ์ สงครามในประเทศระหว่างกลุ่มหรือแคว้น สงครามระหว่างประเทศ สัญชาตญาณเผ่าพันธุ์ (tribal instinct) มีความรุนแรงมากและเป็นต้นเหตุของสงครามระหว่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งยังดำรงอยู่จนทุกวันนี้

การนับถือศาสนาที่ต่างกันก็เป็นต้นเหตุของสงคราม เช่น สงครามศาสนาในยุโรป สงครามครูเสด สงครามระหว่างฮินดูกับมุสลิม

นอกจากนั้นภูมิประเทศก็เป็นปัจจัยของสงครามและสันติภาพ ชนที่อยู่ในที่แห้งแล้งจะมีทรัพย์สินน้อยกว่าพวกที่ตั้งเมืองอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ จะยกกำลังเข้าปล้นเมืองเป็นระยะๆ

เช่นพวกอาหารที่อยู่ในทะเลทราย หรือพวกมองโกลที่อยู่เหนือประเทศจีนขึ้นไป ฉะนั้นประเทศที่มีขอบเขตติดต่อกันเช่นในเอเชียและในยุโรปยากที่จะว่างเว้นจากสงครามไปได้นาน

แต่อังกฤษและญี่ปุ่นเป็นเกาะที่อยู่สุดแผ่นดินใหญ่ของยุโรปและของเอเชีย ยากที่ข้าศึกจะข้ามไปถึง จึงมีความสงบมากกว่าประเทศที่อยู่บนพื้นแผ่นดินใหญ่ เมื่อมีความสงบก็มีโอกาสที่จะพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ศิลปะวิทยาการต่างๆ ญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ (โตเกียว) ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๐๓ ถึง ๑๘๖๗ ไม่มีสงครามทั้งภายในและภายนอกอยู่ถึง ๒๖๔ ปี เป็นโอกาสแห่งการพัฒนา อังกฤษกับญี่ปุ่นจึงมีความเข้มแข็ง แต่ในยุคอุตสาหกรรมก็ใช้ความเข้มแข็งของตัวรุกรานผู้อื่น

ก่อนยุคอุตสาหกรรม ปัญหาใหญ่ของสังคมในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในยุโรป คือการใช้อำนาจรวมศูนย์โดยผู้ปกครอง และโดยสถาบันทางศาสนา ผู้มีความเชื่อต่างไป ถูกไต่สวนลงโทษ จับกุม คุมขัง ทารุณกรรม ประหารชีวิต หรือแม้เผ่าทั้งเป็น

เมื่อเกิดการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ขึ้นในยุโรป เมื่อประมาณ ๔๐๐ ปี อันไปสู่ยุคอุตสาหกรรมซึ่งเริ่มต้นเมื่อประมาณปี ค.ศ. ๑๘๐๐ สิ่งดีที่เกิดขึ้นในสังคมคือประชาธิปไตย เสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และการแพทย์สมัยใหม่ นักวิทยาศาสตร์หรือผู้มีความเชื่อต่างไปจากศาสนาไม่ต้องถูกไต่สวนและลงโทษเหมือนสมัยเดิม แต่ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ก็นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเชื่อ และคุณค่าอย่างใหญ่หลวง ชาวยุโรป ซึ่งมีเทคโนโลยีที่มีอำนาจได้ใช้เทคโนโลยีนั้น รุกรานชนเผ่าชาวพื้นเมืองหมดทุกทวีป เพื่อแย่งดินแดน

เพื่อเอาทรัพยากรและเพื่อขายสินค้า เพื่อยึดครองเป็น
อาณานิคม เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมซึ่งมีผลกระทบต่อสังคม
มนุษย์ทั่วโลก

เครื่องจักรและเงินก่อให้เกิดลัทธิทุนนิยม เกิดการหา
เงินด้วยเงิน ทำให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนจนกับคน
รวย และระหว่างประเทศจนประเทศรวยถ่างมากขึ้น คนที่รวย
ที่สุด ๒๐๐ กว่าคนมีทรัพย์สินสินมากกว่าคนจนที่สุดในโลกกว่า
๒,๐๐๐ ล้านคน มีเงินจำนวนมหาศาลไหลเวียนหาผลประโยชน์
ทั่วโลก กว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ของเงินเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่ทาง
เศรษฐกิจ แต่เพื่อเก็งกำไร

อำนาจอันมหาศาลของเงินได้ทำลายความเป็นมนุษย์ ทำ
ลายสิ่งแวดล้อม ทำลายประชาธิปไตย ทำลายสิทธิมนุษยชน
และ ทำลายความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social integration)

ความนิยมเงิน เสรีนิยมส่วนบุคคล บั๊จเจกชนนิยมสุด
โต่ง ทำลายความเป็นสังคม เพราะทำให้มนุษย์ทอดทิ้งกันแบบ
ตัวใครตัวมัน ความเป็นสังคมอ่อนแอลง ความเป็นครอบครัว
อ่อนแอลง ชุมชนสลาย จิ้งจาดสุขภาพสังคม นอกจากนั้นยัง
ทำให้โลกไร้สันติภาพ

ในศตวรรษที่แล้วคนตายเพราะสงครามต่าง ๆ ประมาณ
๒๐๐ ล้านคน แต่ที่ตายเพราะความอดอยากยากจน โรคภัยไข้
เจ็บอันเกิดจากความอยุติธรรมในสังคมมีมากกว่านั้น

ความขัดแย้งแย่งชิงผลประโยชน์นำไปสู่สงครามโลก
๒ ครั้ง และเกิดสงครามเย็นและการเผชิญหน้ากันด้วยอาวุธ
นิวเคลียร์ ดำรงอยู่หลายทศวรรษ กรณีขับเครื่องบินเข้าชน
ตึกเวิลด์เทรดที่นิวยอร์ก เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ.๒๐๐๑ เป็น

สัญลักษณ์ของการขาดสันติภาพในสมัยปัจจุบัน

ลัทธิบริโภคนิยมได้ก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติแวดล้อม ทั้งบนโลกนี้และในชั้นบรรยากาศ ถึงขั้นที่เป็นห่วงกันว่า มนุษยชาติจะอยู่รอดไม่ได้ นี่เป็น การขาดสุขภาพสังคมและการไม่เป็นสังคมสันติภาพระดับมหภาคทีเดียว

โลกทรรศน์และวิถีคิดของมนุษย์ได้เปลี่ยนจากวิถีการอยู่ร่วมกันของชุมชนไปอย่างสิ้นเชิง ไปถือเอาความเก่ง เงิน และทริฐ เป็นตัวตั้ง แต่ไม่ถือเอาการอยู่ร่วมกันด้วยดี หรือความเป็นสังคมเป็นตัวตั้ง มนุษย์จึงมีปัญหาเรื่องการขาดสุขภาพสังคมอย่างรุนแรง และหลุดออกจากความรุนแรงนี้ได้ยาก เพราะโครงสร้างของวิถีคิด และโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจ อันนำไปสู่วัฒนธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม เป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งกักขังมนุษยชาติทั้งหมดไว้ในนั้น

อัลเบิร์ต ไอนสไตน์ จึงกล่าวว่า “เราต้องมีวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง มนุษยชาติจึงจะอยู่รอดได้” (We shall need a radically new manner of thinking if mankind is to survive)

Larslo, Grof และ Russell เห็นว่า อารยธรรมตะวันตกกำลังดึงโลกทั้งโลกเข้าไปสู่สภาวะวิกฤต มีทางเดียวที่จะรอดได้ คือ การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution)

ท่านดาไล ลามะ เห็นว่าวิกฤตการณ์ปัจจุบันเป็น “วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ” (spiritual crisis) และระเบียบวาระของมนุษยชาติในศตวรรษนี้คือ การปฏิวัติทางจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution)

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เรื่องสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ เป็นเรื่องใหญ่ ถึงขั้นต้องเปลี่ยนวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง และการ

ปฏิวติทางจิตสำนึก แต่มนุษยชาติก็ไม่มีทางเลือกอื่น นอกจาก
สร้างจินตนาการใหม่แห่งการอยู่ร่วมกัน และแสวงหาความรู้
และสติปัญญาอย่างแรงกล้า ที่จะทำให้จินตนาการนั้นเป็นจริง
เพื่อสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

จินตนาการใหญ่ : ๒

มนุษย์พันทุกข์ร่วมกันได้

เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะทรงมีจินตนาการว่า “มนุษย์พันทุกข์ได้” อันเป็นจินตนาการที่ใหญ่มาก เพราะมนุษย์ย่อมมีความทุกข์เป็นธรรมดา จะพ้นความทุกข์ไปได้ได้อย่างไร

ขณะที่ทรงมีจินตนาการนั้นไม่ทรงมีความรู้จะทำอย่างไร แต่จินตนาการใหญ่นั้น ผลักดันให้ทรงมีวิริยะอุตสาหะอันใหญ่หลวงที่จะค้นให้พบว่าทำอย่างไรมนุษย์จึงจะพ้นทุกข์ได้ ได้เป็นแรงขับเคลื่อนความเพียรพยายามของมนุษย์มานับด้วยพันปี เพราะมนุษย์ย่อมอยากจะพ้นไปจากความทุกข์

ณ กาลบัดนี้ มนุษยชาติกำลังประสบภาวะวิกฤตทางสังคม หรือวิกฤตการณ์แห่งการอยู่ร่วมกัน

ไม่มีทางเลยที่มนุษย์จะหลุดพ้นจากวิกฤตการณ์ครั้ง

นี้ โดยคิดอย่างเดิมและทำอย่างเดิม

เป็นไปได้ที่มนุษย์จะคิดมีความสุขเฉพาะตัวหรือเฉพาะพวกตัว โดยทอดทิ้งคนอื่นหรือพวกอื่น แบบตัวใครตัวมัน เพราะผิดความจริงตามธรรมชาติ

ความจริงตามธรรมชาติ คือ มนุษย์ทั้งหมดมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน (The Same Oneness) เหมือนความเป็นหนึ่งเดียวกันของระบบร่างกายของเรา

ถ้าอวัยวะหนึ่งใด บกพร่องพิการ หรือเจ็บป่วย ย่อมส่งผลกระทบต่อให้วิฤตหมดทั้งระบบของร่างกาย มนุษย์คนหนึ่งคนใดหรือเผ่าหนึ่งเผ่าใด หรือประเทศหนึ่งประเทศใด จะเอาตัวรอดมีสุขไปคนเดียว หรือประเทศเดียวย่อมเป็นไปได้

ฉะนั้น มนุษย์ในปัจจุบันจึงไม่มีทางออกเลย นอกจากสร้างจินตนาการใหญ่ว่า “มนุษย์พันทุกซ์ร่วมกันได้” คือคำนึงถึง

ความร่วมมือกัน

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ความร่วมมือด้วยช่วยกัน

ความเป็นพี่น้องกันหมดทั้งโลก

ความเอื้ออาทรกัน

การอยู่ร่วมกันด้วยดี

ความเกื้อกูลกันทั้งโลก

เป็น โลกาภิวัตน์แบบอารียะ ไม่ใช่โลกาภิวัตน์อย่างที่พูดกันในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงการแย่งชิงกันอย่างเสรีทั้งโลก อันเป็นโลกาภิวัตน์แบบต้อยพัฒนาหรือ Uncivilized Globalization

มนุษย์ควรจะคิดถึงโลกาภิวัตน์ของผู้เจริญ หรือโลกาภิวัตน์แบบศรียาริยะ

ที่จริงมนุษย์ไฝฝืนถึงโลกแห่งความพร้อมสมบูรณ์ที่มนุษย์มีความสุขถ้วนหน้า ดังที่กล่าวขานกันถึงยุคพระศรียาริยะ

เราอาจจะคิดว่าจะเป็นไปได้อย่างไร ที่มนุษย์ทั้งโลกจะร่วมกันอย่างผู้เจริญ เพราะมนุษย์ย่อมเห็นแก่ตัว และแก่งแย่งกันเป็นธรรมดา

แต่ความเห็นแก่ตัวเป็นเพียงด้านเดียวของมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมด มนุษย์ยังมีด้านอื่น คือความดี และที่สำคัญคือเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมาก สามารถเรียนรู้ให้บรรลุความจริง บรรลุความดี และบรรลุความงามได้

อีกประการหนึ่ง ขณะนี้มีเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้เป็นไปได้ว่า มนุษย์ทั้งโลกจะรู้สิ่งเดียวกันพร้อมกันได้ การรู้ความจริงอย่างทั่วถึงช่วยให้เกิดความเป็นเอกภาพได้

ในสมัยก่อนกว่าความรู้จะเดินทางจากมุมหนึ่งของโลกไปยังอีกมุมหนึ่งอาจกินเวลาดังพันปี ช่องว่างระหว่างความรู้ทำให้ไม่มีทางที่สังคมต่างๆ จะมีเอกภาพได้

อีกประการหนึ่ง ขณะนี้คนที่มึนจิตสำนึกใหม่ ที่เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายมีจำนวนมากขึ้นทุกที่ จิตสำนึกเช่นนี้จะทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของมนุษย์ทั้งหมดได้

ฉะนั้น อย่าไปคิดว่ามนุษย์ทั้งหมดจะพันทุกข์ร่วมกันไม่ได้

อย่าเอาความรู้มา เพราะความรู้มีข้อจำกัด จะทำให้เราไม่มีพลัง

แต่ควรที่จะเอาจินตนาการนำ ดังที่ไอน์สไตน์กล่าวว่า “จินตนาการสำคัญกว่าความรู้” (Imagination is more important than knowledge) เพราะจินตนาการไม่มีข้อจำกัด เราสามารถจินตนาการให้สูงส่งอย่างไรก็ได้ ดังกรณีจินตนาการของเจ้าชายสิทธัตถะดังกล่าวแล้วข้างต้น

ฉะนั้น ขอให้เรามีจินตนาการอันยิ่งใหญ่ว่า “มนุษย์พันทุกข์ร่วมกันได้” และเพียรพยายามหาปัญญาให้พบว่าทำอย่างไร มนุษย์จะพ้นทุกข์ร่วมกัน นั่นคือสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

การเปลี่ยนวิถีคิดใหม่

๓

โดยสิ้นเชิง

ก็ต้องกลับไปอ้างอิงไอน์สไตน์อีกครั้งหนึ่งว่า “หากมนุษยชาติจะอยู่รอดได้ ต้องการวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง”

วิถีคิดเก่าเป็นวิถีคิดแบบแยกส่วน ซึ่งขัดแย้งกับธรรมชาติ ธรรมชาติคือสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น ร่างกายของเราอันประกอบด้วยเซลล์เป็นล้านๆ และหลากหลายสุดประมาณ แต่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าปอดไปทางหนึ่ง ตับไปทางหนึ่ง หัวใจไปทางหนึ่ง เราจะเป็นคนอย่างนี้ไม่ได้ ความเชื่อมโยงเป็นบูรณาการทำให้เกิดดุลยภาพ

ดุลยภาพคือความเป็นปกติ หรือสุขภาพและความยั่งยืน การแยกส่วนจะทำให้เสียดุลยภาพ การเสียดุลยภาพคือความไม่ปกติ หรือความป่วย ความมวิกฤต และความไม่ยั่งยืน ความ

ป่วยไข้ทุกชนิด คือการเสียความสมดุล ถ้ายังเสียมากขึ้นก็
เข้า ไอ.ซี.ยู. และตาย

วิถีคิดแบบแยกส่วนของมนุษย์ในปัจจุบันนำไปสู่การเสีย
ดุลยภาพของสังคม นั่นคือสังคมป่วยหรือไม่มีสุขภาพ และสังคม
วิกฤต คือเป็นวิกฤตการณ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับ
มนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ดังกล่าวแล้ว
การจะสร้างสุขภาพสังคมขึ้นได้จึงต้องการการปรับวิถีคิดโดย
สิ้นเชิง

วิถีคิดแบบแยกส่วน ก็เช่น

แยกมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมออกจากกัน

แยกกายกับใจออกจากกัน

แยกเศรษฐกิจออกจากธรรมชาติอื่น แล้วไปเอาเงินเป็นตัวตั้ง
คิดเรื่องสุขภาพแบบแยกส่วน คิดถึงแต่เรื่องกาย แต่ไม่รวม
เรื่องจิต เรื่องสังคม และเรื่องจิตวิญญาณ

รวมทั้งคิดแยกเขาแยกเรา แบบที่เอาแต่เราไม่เอาเขา หรือก็
คือความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวเป็นการคิดแบบแยกส่วน เพราะ
แท้จริงตัวเรากับคนอื่นและสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นหนึ่งเดียว

การที่เอาเงินเป็นตัวตั้งเป็นการแยกส่วนอย่างรุนแรง เงิน
จึงเป็นเสมือนมีดอันแหลมคมที่ใช้ตัดสัมพันธ์ภาพของสิ่ง
ต่างๆ ให้ขาดจากกัน เช่น ระหว่างกายกับใจ ระหว่างมนุษย์กับ
มนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้สังคมป่วย
และวิกฤต

การตัดให้ขาดจากกันหรือการชำแหละใช้กับสิ่งไม่มี
ชีวิต เช่น ชำแหละหมู ชำแหละโค ออกเป็นส่วนๆ หรือเพราะ

การซ้ำแหละนั้นแหละทำให้สิ้นชีวิต

ความมีชีวิตรุนั้นตรงข้ามกับการซ้ำแหละ ชีวิตเกิดจากส่วนทั้งหมดเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ ก็ลองดูเอาเถิดว่าต่อเมื่อเซลล์และอวัยวะต่างๆ ทั้งกายและจิตเชื่อมโยงกันสมบูรณ์จึงมีชีวิตใช่หรือไม่ การซ้ำแหละจึงทำให้ชีวิตสิ้น แต่การเชื่อมโยงทำให้ชีวิตยัง

ความเป็นทั้งหมดยังให้คุณสมบัติใหม่ผุดบังเกิด (emerge)

คุณสมบัติใหม่ต่างจากคุณสมบัติของส่วนย่อยโดยสิ้นเชิง

ในเกมจิ๊กซอว์ ชิ้นส่วนแต่ละชิ้นอาจมีรูปร่างต่างๆ กัน แต่ถ้าเรารู้เฉพาะส่วนย่อยเป็นส่วนๆ จะไม่รู้เลยว่าส่วนย่อยประกอบกันทั้งหมดแล้วเป็นรูปร่าง รูปหมี่ หรือรูปอะไร แม้รูปร่างหรือรูปหมี่จะเกิดจากส่วนย่อย

ส่วนย่อยไม่มีคุณสมบัตินี้ของความเป็นข้าง หรือความเป็นหมี่เลย

ความเป็นข้าง หรือความเป็นหมี่ “ผุดบังเกิด” ขึ้นใหม่จาก “ความเป็นทั้งหมด”

ถ้ามนุษย์เข้าถึงความเป็นทั้งหมด จิตจะมีคุณสมบัติใหม่ผุดบังเกิดขึ้น นั่นคือความเป็นอิสระ คนตาบอดคลำข้างพบส่วนย่อยของข้าง แต่ไม่เห็นข้างทั้งตัว เข้าไปสู่ความบีบคั้นและขัดแย้งกัน แต่ถ้าเห็นข้างทั้งหมดหรือทั้งตัว จิตก็เป็นอิสระ สบายอกสบายใจ ไม่ถูกบีบคั้นทำให้ต้องทะเลาะกับใคร

มนุษย์ทุกวันนี้เพราะรู้เป็นส่วนๆ จึงเข้าไปสู่ความบีบคั้นในส่วนแยกนั้นๆ เป็นทุกข์และขัดแย้ง เพราะขาดอิสระภาพจาก

การเข้าถึงความเป็นทั้งหมด

มนุษย์อวกาศชื่อ เอ็ดการ์ มิทเชลล์ ไปยืนอยู่บนดวงจันทร์มองมาเห็นโลกทั้งใบลอยฟ่องอยู่ในอวกาศ จิตเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เขากล่าวว่า “ผมกลับมายังโลก กลายเป็นคนที่เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง” (I came back to Earth, a totally changed man.)

เมื่ออยู่บนโลก ด้วยข้อจำกัดของการรับรู้ ก็เห็นโลกเป็นส่วนๆ อยู่ในความบีบคั้นเพราะการรู้เป็นส่วนๆ แต่เมื่อยืนบนดวงจันทร์เห็นโลกทั้งหมดเป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อเข้าถึงความเป็นทั้งหมด จิตสำนึกก็เปลี่ยน มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหมด

การเข้าถึงความเป็นทั้งหมด ทำให้จิตใหญ่ เป็นอิสระ เพราะหลุดจากความคับแคบในตนเอง ทำให้มีความสุข และมีความรักเพื่อนมนุษย์ทั้งหมดและสรรพสิ่ง เป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและของสังคมทั้งหมด

ตรงข้ามกับคนที่รู้เป็นส่วนๆ จิตเล็กและคับแคบ บีบคั้น เป็นทุกข์ เกลียดผู้อื่นแม้เพียงเพราะผิวพรรณแตกต่างไป ความเชื่อแตกต่างไป นับถือศาสนาแตกต่างกัน เข้าไปสู่ความขัดแย้ง ความรุนแรง สงคราม ไม่เป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันด้วยความสุข

ฉะนั้น การที่จะสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพได้ สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือการเปลี่ยนวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง หรือการปฏิบัติจิตสำนึก โดยการเข้าถึงความเป็นทั้งหมดของสรรพสิ่ง หรือความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งสามารถทำได้ง่ายขึ้น เพราะโลกปัจจุบันมีความรู้เกี่ยวกับจักรวาล และมีภาพประกอบ

การเรียนรู้มากมาย ว่าจักรวาลเกิดมาจากเอกสภาวะหนึ่งเดียวกัน
กันและมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

จะคิดแบบวิทยาศาสตร์ก็เข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน
ของจักรวาลได้

จะคิดแบบศาสนาที่มีพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าก็คือ
ความเป็นทั้งหมด หรือความเป็นหนึ่งเดียวกัน

หรือคิดแบบพุทธศาสนาก็คือการบรรลุปัญญา มีอิสระ
โดยสิ้นเชิง เกิดความเมตตาอันไม่มีที่สิ้นสุด

การตระหนักรู้ถึงความเป็นทั้งหมด จะทำให้เกิดการ
ปฏิวัติทางจิตสำนึก ไม่ว่าจะสัมผัสอะไร ทำอะไร หรือเรียนรู้อะไร
ควรนำไปสู่การตระหนักรู้ถึงความเป็นทั้งหมด อันจะทำให้
เกิดความสุขอย่างล้ำลึกและมีตรภาพอันไพศาล เพราะเกิด
อิสรภาพดังกล่าวแล้ว

การเรียนรู้แบบเก่าๆ รวมทั้งการเรียนวิทยาศาสตร์ด้วย
อย่างที่ทำๆ กันทั่วโลก เป็นการเรียนรู้ที่นำเข้าไปสู่โลกทรรศน์
และการคิดแบบแยกส่วน อันนำมาสู่วิกฤตการณ์แห่งยุคสมัย

การปฏิรูปการเรียนรู้ ควรนำมนุษย์ไปสู่จิตสำนึกใหม่
การเรียนรู้แบบนี้ไม่ยากเลย และเป็นความรื่นรมย์ด้วย เพราะ
ยิ่งเรียนรู้แบบนี้เท่าไร จิตก็ยิ่งเป็นอิสระและมีความสุขมาก
ขึ้นๆ และเกิดความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง
ทั้งหมด

ถ้าจะมีอะไรสักอย่างที่มีมนุษย์จะพึงทำที่ให้ได้ประโยชน์
คุ้มค่า (cost-effective) ที่สุด ก็คือความตระหนักรู้ และการเข้า
ถึงความเป็นทั้งหมดของสรรพสิ่ง อันก่อให้เกิดจิตสำนึกใหม่
หรือการปฏิวัติจิตสำนึก

บนเส้นทางแห่งการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ
จึงเป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่จะแสวงหา และช่วยให้เพื่อน
มนุษย์ได้พบการปฏิบัติจิตสำนึก

แนวทาง

สร้างสุขภาพสังคม

สู่สังคมสันติภาพ

ต่อไปนี้จะเสนอแนวทาง ๑๐ ประการในการดำเนินการไปสู่การสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ จะเป็นเพียงหัวข้อเท่านั้น เพราะแต่ละข้อมีรายละเอียดอีกมาก ซึ่งต้องการการพิจารณาต่างหากออกไปในหนังสือนี้บ้างและในหนังสือเล่มอื่นๆ อีกบ้าง หรือควรที่จะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมอีกเป็นส่วนมาก

ผู้อ่านไม่ควรยึดมั่นว่าต้องเป็น ๑๐ ประการตามที่เสนอนี้เท่านั้น ควรจะคิดอย่างอิสระให้แปลกแตกต่าง และมีนวัตกรรมมากกว่านี้ แนวทาง ๑๐ ประการเป็นไฉน

แนวทาง ๑๐ ประการประกอบด้วย

๑. การสร้างจิตสำนึกใหม่ และศีลธรรมพื้นฐาน

๒. ความเสมอภาค ภาราตรภาพ และความยุติธรรม
  ๓. ทิศทางการพัฒนาประเทศ
  ๔. นโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม
  ๕. ธรรมรัฐ
  ๖. ความเข้มแข็งของชุมชน และความเป็นประชาสังคม
  ๗. การปฏิรูประบบสุขภาพ
  ๘. ความรู้และการเรียนรู้ที่ถูกต้อง
  ๙. โลกาภิวัตน์แบบอาริยะ
  ๑๐. สันติภาพและสันติวิธี
- ซึ่งขอขยายความพอเป็นสังเขปเท่านั้น ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกใหม่ และศีลธรรมพื้นฐาน

เรื่องความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกใหม่เป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อการสร้างสังคมสันติภาพ ดังได้กล่าวไว้ในตอนที่ ๓

ศีลธรรมพื้นฐานในที่นี้หมายถึงการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน โดยเฉพาะของคนเล็กคนน้อยคนยากคนจน

ประเทศไทยขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ชัดเจน เพราะคนเล็กคนน้อยคนยากคนจนไม่มีความหมาย เพราะสังคมไทยมีโครงสร้างทางดิ่งที่เน้นความสัมพันธ์แบบอำนาจ

ศีลธรรมพื้นฐานนี้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การจัดระบบการศึกษา การจัดระบบบริการในสังคม ฯลฯ

ถ้าขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ย่อมแก้ปัญหาต่างๆ ไม่ได้

จึงควรทำความเข้าใจศีลธรรมพื้นฐานนี้ให้ดี และควรพัฒนาให้เกิดขึ้น ทั้งในส่วนจิตสำนึก และส่วนที่เป็นรูปธรรมในโครงสร้างและการดำเนินการทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองในระดับโลก การขาดศีลธรรมพื้นฐานก็เป็นปัญหาใหญ่ทำนองเดียวกัน

๒. ความเสมอภาค มาตรฐาน และความยุติธรรม

สังคมจะมีความสุขก็ต่อเมื่อมีความเสมอภาค มาตรฐาน และความยุติธรรมในสังคม ซึ่งในส่วนลึกเกิดจากการมีจิตสำนึกและศีลธรรมพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสะท้อนเป็นรูปธรรมในระบบการเมือง เศรษฐกิจ บริการสังคม และการศึกษา

เรื่องประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม สิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน การแก้ไขความยากจน การจัดบริการทางสังคมที่มีความเสมอภาค การเข้าถึงการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เป็นตัวอย่างของเรื่องอันเกี่ยวกับความเสมอภาค มาตรฐาน และความยุติธรรมในสังคม

๓. ทิศทางการพัฒนาประเทศ

ทิศทางการพัฒนาประเทศมีผลต่อความสุขความทุกข์ของสังคมเป็นอย่างมาก เช่น การพัฒนาที่มุ่งเอาเงินเป็นตัวตั้งทำให้เกิดโลภจริตและการทอดทิ้งกัน ทำให้เกิดความอ่อนแอทางสังคม เช่น ครอบครัวและชุมชน ทำให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจถ่างกว้างมากขึ้น ทำให้ทำลายสิ่งแวดล้อม

ทิศทางการพัฒนาที่ไม่ดีอาจจะไปเอาของที่เป็นของคนส่วนใหญ่มาให้คนส่วนน้อย นำไปสู่วิกฤตการณ์ในสังคมอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา ทิศทางการพึ่งพาต่างประเทศมากเกินไป เป็นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจปี พ.ศ.๒๕๔๐ เหล่านี้ เป็นตัวอย่างผลกระทบจากทิศทางการพัฒนาประเทศ

ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล เพราะดุลยภาพคือสุขภาพและความยั่งยืนดังกล่าวแล้วในตอนที่ ๑ ไม่ควรใช้ตรรกะนี้การพัฒนาที่วัดเป็นเงิน เช่น GNP หรือ GDP

ถ้าเราต้องการความสุขหรือสุขภาพสังคม ก็ควรใช้ความสุขหรือสุขภาพสังคม เป็นเครื่องวัดการพัฒนา

ดังที่พระเจ้าแผ่นดินภูฎาน ประกาศว่า ประเทศภูฎานจะไม่ใช้ GNP แต่จะใช้ GNH (H = Happiness) คือไม่ใช่วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GNP) แต่จะวัดกันที่ความเจริญเติบโตทางความสุขของคนภูฎาน

ควรมีการพัฒนาเครื่องชี้วัดสุขภาพสังคม เพื่อนำมาใช้ในการชี้แนะและตรวจสอบทิศทางการพัฒนาของประเทศ

๕. นโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม (Healthy Public Policy)

นโยบายสาธารณะมีผลกระทบต่อความทุกข์ความสุขของสังคมระดับมหภาค เช่น คนจังหวัดระยองเคยมีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยรายได้ ๓ ทางใหญ่ๆ คือ ผลไม้ การประมง และการท่องเที่ยว มีความสงบสุขพอสมควร

เมื่อรัฐบาลมีนโยบายเศรษฐกิจภาคชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Sea Board) มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นพันๆ โรงผูกขึ้นแถวนั้น ปล่อยมลพิษไปสู่อากาศและน้ำ รบกวนชุมชน จนโรงเรียนต้องย้ายหนี ประชาชนเป็นโรคทางเดินหายใจมากขึ้นเพราะมลพิษในอากาศ ผู้ใช้แรงงานเป็นหมื่นๆ คน เข้าไปอัดแน่นอยู่ในบริเวณนั้น เกิดปัญหาสุขภาพสังคมขึ้น เช่น การระบาศของอาชญากรรม การระบาศของโรคเอดส์ นี้เป็นตัวอย่างของนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ

นโยบายสาธารณะอื่นๆ เช่น จะแปรรูปโรงงานยาสูบหรือไม่ จะสร้างหรือไม่สร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด นโยบายพลังงาน ฯลฯ ควรได้รับการวิเคราะห์ว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร

คอร์รัปชั่นเชิงนโยบายอาจดึงเงินที่ควรเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะออกไปครั้งละเป็นแสนล้านบาท ทำให้คนทั้งหมดจนลง ซึ่งกระทบต่อสุขภาพสังคมมาก

เรื่องนโยบายสาธารณะเป็นเรื่องยากที่สาธารณะจะเข้าใจ จึงควรเพิ่มการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ให้มาก รวมทั้งการสร้างเครื่องชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพที่เรียกว่า Health Impact Assessment (HIA) และการสังเคราะห์นโยบายสาธารณะที่ดี

๕. รสนมรัฐ

ที่กล่าวไปเรื่องทิศทางการพัฒนาประเทศก็ดี นโยบายสาธารณะก็ดีหรือแม้แต่เรื่องอื่นๆ บทบาทที่ถูกต้องของภาครัฐคือระบบราชการ และระบบการเมืองมีความสำคัญยิ่ง

ระบบรัฐที่ถูกต้องหรือธรรมรัฐจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่จะ

ต้องให้ความสนใจในการสร้างสังคมที่เป็นสุข เนื่องจากรัฐมีอำนาจมาก อำนาจมีที่หนที่นั่นมีคอร์รัปชัน ระบบรัฐจึงต้องการการปฏิรูปให้เป็นธรรมรัฐ

การป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชันเป็นเรื่องสำคัญ ระบบการเลือกตั้งแม้แต่ในสหรัฐอเมริกา เป็นระบบที่เงินมีอำนาจมาก ทำให้ไม่ได้เน้นการเมืองที่ทรงธรรมรัฐ

ควรจะมีการพัฒนาระบบการเมืองต่อไปอีก ซึ่งอาจต้องมาจากฐานที่ประชาชนควบคุมได้ นั่นคือชุมชน ดังจะได้กล่าวต่อไป

๖. ความเข้มแข็งของชุมชนและความเป็นประชาสังคม

การรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำทำให้เกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งจะทำให้แก้ปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ

ชุมชนเข้มแข็งคือสุขภาพสังคมในระดับจุลภาค ซึ่งควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ทุกองค์กร และทุกเรื่อง และเกิดเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งเชื่อมโยงกันทั้งประเทศและทั้งโลก

สังคมจะมีโครงสร้างใหม่เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน ตลอดจนเป็นสังคมที่มีภูมิคุ้มกันจากสิ่งไม่ดีที่มาจากอำนาจรัฐ อำนาจเงิน ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันในแนวราบให้เกิดความเป็นประชาสังคม จะทำให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคมเป็นหัวใจของการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ เป็นจุดคานงัดที่ทำให้ข้ออื่นๆ ทุกๆ ข้อเป็นไปได้ จึงควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

อนึ่งเครือข่ายของชุมชนเข้มแข็งที่จะขยายไปเชื่อมโยงกันทั้งโลกจะทำให้เกิด “โลกาภิวัตน์ในระดับรากหญ้า” (Grass-root Globalization) ที่จะช่วยถ่วงดุลอำนาจทางลบของทุนนิยมเพื่อนำไปสู่โลกาภิวัตน์แบบอารียะ

๓. การปฏิรูประบบสุขภาพ

เมื่อมีการตีความว่าสุขภาพคือสุขภาวะ ซึ่งหมายถึงสุขภาวะทางสังคมด้วย ความเคลื่อนไหวเรื่องการปฏิรูประบบสุขภาพจึงเป็นความเคลื่อนไหวเพื่อความถูกต้องของสังคมทั้งหมด เนื่องจากเรื่องสุขภาพเป็นของทุกคนและเรื่องของสังคมทั้งหมด

การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูประบบสุขภาพจึงมีศักยภาพที่จะดึงคนทั้งหมดเข้ามาร่วมสร้างสุขภาพ

เมื่อคนทั้งหมดเข้าร่วมในการพัฒนามนุษย์และสังคมในทุกมิติ จะกลายเป็นพลังทางสังคม (social force) อันมหึมาเพื่อเอาชนะสิ่งยาก

๔. ความรู้และการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

ความรู้และการเรียนรู้ที่ถูกต้องของคนทั้งหมด เป็นหัวใจของมรรควิธีต่างๆ ข้อ

ควรมีระบบสื่อสารที่คนทั้งหมดรู้ความจริงร่วมกัน มีการวิจัยสร้างความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้งานอย่างเข้มแข็ง และนำมาสู่การร่วมเรียนรู้

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นเครื่องมือที่จะฝ่าฟันอุปสรรคทุกชนิด เรื่อง “การสร้างความรู้และร่วมเรียนรู้สู่

การปฏิบัติ” ซึ่งเป็นอิทธิวิถี หรือวิถีให้สำเร็จนี้ยังไม่เข้าใจกัน โดยทั่วไป ซึ่งรวมถึงในแวดวงการเมือง ในระบบราชการ และ ในวงการมหาวิทยาลัยด้วย จำเป็นต้องส่งเสริมและมีกระบวนการหนุนช่วย ซึ่งจะกล่าวต่อไป

๙. โลกาวัดน์แบบอารีเย

เนื่องจากโลกาวัดน์แบบบริโภคนิยมที่เอาเงินเป็นใหญ่ กำลังดึงโลกทั้งโลกเข้าไปสู่สภาวะวิกฤต

กรณีตึกเวิลด์เทรดและสงครามในออฟฟานิสถานเป็นเพียงอาการอย่างหนึ่งของโลกวิกฤต จำเป็นต้องแสวงหารูปแบบของการอยู่ร่วมกันอย่างเจริญหรือโลกาวัดน์แบบอารีเย

การแข่งขันทางเศรษฐกิจยิ่งสร้างความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้ง ควรมีความร่วมมือระหว่างชาติในเรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” การพัฒนาไม่ควรเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง แต่ควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะเศรษฐกิจเป็นเรื่องแยกส่วน ทำลายความหลากหลายและรวมศูนย์อำนาจ ในขณะที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มีความหลากหลาย และกระจายอำนาจ เพราะทุกชุมชนท้องถิ่นและทุกประเทศล้วนมีประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และศักดิ์ศรีของตัวเอง

ทุกวันนี้มีความพยายามให้โลกทั้งโลกมีอารยธรรมเดียว คืออารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม

ในเมื่อความหลากหลายเป็นปัจจัยของความสมดุลและความยั่งยืน การทำให้โลกมีอารยธรรมเดียวจึงเป็นเรื่องอันตรายยิ่งนัก และจะทำลายภูมิปัญญาอันหลากหลายของมนุษย์ที่ได้

สะสมมาแต่อดีตกาลอันยาวนาน

วัฒนธรรมนั้นมีความหลากหลายและมีศักดิ์ศรี ถ้าเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ต่างจังหวัดจะเป็นบริวารของกรุงเทพฯ และกรุงเทพฯ เป็นบริวารของยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น คนส่วนใหญ่หมดศักดิ์ศรีลง

แต่แท้ที่จริงคนทุกคนและทุกประเทศมีศักดิ์ศรีเสมอกัน

“วัฒนธรรมมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าเศรษฐกิจ”

ความร่วมมือระหว่างประเทศโดยการเอา “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” เป็นตัวตั้ง จึงมีความสำคัญต่อโลกาภิวัตน์แบบอาริยะ ควรมีการคิดระบบเศรษฐกิจการเงินที่เกื้อกูลต่อโลกาภิวัตน์แบบอาริยะ อินเทอร์เน็ตจะช่วยให้เรื่องนี้เกิดง่ายขึ้น

๑๐. สันติภาพและสันติวิธี

ที่กล่าวมาทั้ง ๙ ประการไม่อาจเกิดขึ้นได้ทันต่อการแก้วิกฤติการณ์โครงสร้างทางการคิด ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความรุนแรง และสงคราม อันเป็นอุปสรรคต่อสุขภาพสังคม เรื่องสันติภาพและสันติวิธี จึงเป็นเรื่องสำคัญ

ควรมีกุุ่มบุคคลและเมืองคักรที่ทำงานเรื่องสันติภาพและสันติวิธี ซึ่งทำงานทั้งด้านการศึกษาวิจัย ในด้านการเจรจาทางออก ในแง่การฝึกอบรมสันติวิธี และการจัดการกับความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

แนวทางการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพทั้ง ๑๐ ที่กล่าวมานี้ สามารถแยกกล่าวเป็นเรื่องๆ แต่ละเรื่องมี

รายละเอียดพิสดาร

บางเรื่องก็ยิ่งขาดความรู้ที่ชัดเจน ต้องศึกษาค้นคว้า
เพิ่มเติม

บางเรื่องอาจมีผู้อื่นกล่าวเป็นรายละเอียดออกไป จึง
เสนอไว้เป็นแนวทางเพื่อประกอบการพิจารณาตามสมควร

สังคมสุขภาพ

๕

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงหน่วยทางสังคมเพื่อการมีสุขภาพดี ๕ ประเภทด้วยกันคือ

๕.๑ ครอบครัวสุขภาพหรือครอบครัวอบอุ่น
(Healthy Family)

๕.๒ ชุมชนสุขภาพหรือชุมชนเข้มแข็ง
(Healthy Community)

๕.๓ เมืองสุขภาพหรือเมืองน่าอยู่ (Healthy City)

๕.๔ โรงเรียนสุขภาพ (Healthy School)

๕.๕ ที่ทำงานสุขภาพ (Healthy Workplace)

ซึ่งน่าจะครอบคลุมสุขภาพสังคมได้เกือบครบหมด ส่วนปัจจัยประกอบได้กล่าวไว้ในแนวทาง ๑๐ ประการในตอน ๔

๕.๑

ครอบครัวอบอุ่น (Healthy Family)

ครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมพื้นฐานที่สุดและครอบคลุมคนทั้งหมด หากครอบครัวทั้งหมดเป็นครอบครัวที่มีสุขภาพดี ย่อมเป็นพื้นฐานของสุขภาพสังคมที่ใหญ่ที่สุด

ครอบครัวสุขภาพหรือครอบครัวอบอุ่นจึงควรเป็นเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของการสร้างสุขภาพสังคม

เรื่องความสำคัญของครอบครัวนี้ที่จริงพูดกันมานานแต่ไม่เคยทำเป็น “ยุทธศาสตร์ครอบครัว” ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังสักที

ในเรื่องครอบครัวมีพลังสร้างสรรค์ทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ ประดุจ “พลังนิวเคลียร์ทางสังคม” เพราะในครอบครัวมี “แม่” แม่เป็นจิตวิญญาณของมนุษย์เพราะทุกคนมีแม่ แม่เป็นทุกอย่างทุกอย่างในตัวเรา ทั้งเลือดเนื้อ ร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด

ถ้าแต่ละคนหยุดสักนิดและคิดถึงแม่ของตน จะเกิดความรู้สึกที่ล้าลึก เพราะแม่เป็นความดีสูงสุดของตน

การตอบแทนความดีของแม่ที่ดีที่สุดคือการทำความดี แม่จะมีความสุขที่สุดเมื่อรู้ว่าลูกเป็นคนดี แม่ของทุกคนรวมกันคือ “แม่ของแผ่นดิน”

แม่ของแผ่นดินย่อมอยากให้ลูกทุกคนในแผ่นดินประสบสิ่งที่ดีงาม ถ้าเรายกแม่ของเราเป็นแม่ของแผ่นดิน และใช้พลังความรักแม่ช่วยกันทำสิ่งที่ดีงามเพื่อเพื่อนมนุษย์ทุกคนในแผ่นดิน

**“พลังความรักระหว่างแม่กับลูก” คือพลังสร้างสรรค์
สังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด**

ควรนำพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดนี้มาขับเคลื่อนสร้างสรรค์สังคม
ที่ดีงาม

วิกฤตการณ์สังคมที่เรากำลังเผชิญอยู่ซับซ้อนและยาก
มาก ยากเกินที่พลังธรรมดาๆจะแก้ได้ ควรจะนำพลังทาง
สังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ “พลังความรักระหว่างแม่กับลูก” เข้ามา
ใช้ นั่นคือ

“ยุทธศาสตร์แม่” แก้ววิกฤตสังคม

แม่คือครูคนแรกและครูที่สำคัญที่สุดของลูก

ไม่ว่าแม่จะมีระดับการศึกษาใดๆ แม่ก็เป็นครูที่ดีที่สุดของ
ลูก ลองนึกถึงตัวท่านเองเถิด นึกถึงสิ่งที่ท่านเป็นอยู่ในทุกวันนี้
นี่ จะเกิดความตระหนักรู้ว่าแม่คือครูคนที่สำคัญที่สุด

ในครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ประเทศได้ลงทุนสร้างครู
ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ขึ้นมาเต็มประเทศ แต่
การศึกษาของเราก็ยังมึปัญหามาก หรือมากกว่าเดิม เราลง
ทุนผิดที่หรือเปล่า

แน่นอน “ครูดี” มีความสำคัญยิ่ง แต่ถึงครูดีอย่างไรก็ไม่
เท่าแม่

แม่สอนลูกคือการศึกษาที่สำคัญที่สุด ส่วนการศึกษาที่
โรงเรียนเป็นการศึกษาเสริม

ที่แล้วมาเราทุ่มเทตรงการศึกษาเสริมมาก แต่ทอดทิ้ง
ตรงการศึกษาที่สำคัญที่สุด

“ซากที่สลักหักพัง” ของการศึกษาไทยเกิดจากการทอดทิ้ง

แม่ ตรงซาทที่สลักหักพัง เราต้องลงทุนมากเหลือเกิน แต่ก็กู้
ไม่ขึ้น

ใน “ยุทธศาสตร์แม่” ควรส่งเสริมสนับสนุนทุกวิถีทางให้
แม่อยู่ในฐานะที่จะสอนลูกด้วยตนเองได้

ที่พูดถึง “ยุทธศาสตร์แม่” นี้รวมถึงบทบาทของพ่อด้วย
ทั้งพ่อทั้งแม่ควรเลี้ยงลูกด้วยตนเอง

จากการศึกษาวิจัยใน ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา ขณะนี้เรามี
ความรู้มากพอสมควรว่า เลี้ยงลูกอย่างไรในช่วงแรกเกิดถึง ๖ ปี
หรือปฐมวัย ลูกจะเติบโตขึ้นเป็นคนดี มีความสุข และฉลาด

การเลี้ยงลูกที่ดีไม่ใช่อยู่ที่การใช้อำนาจแต่อยู่ที่ การเรียน
รู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive learning) ในชีวิตจริง

ในชีวิตจริงมีการเรียนรู้และพัฒนาการทั้งทางกาย ทาง
ใจ และทางสังคม อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งแวดล้อม

การเลี้ยงดูลูกด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีปฏิ
สัมพันธ์จึงเป็นทั้งการเรียนรู้ของลูกและของพ่อแม่ด้วย การ
เลี้ยงดูลูกที่ดีนั้นนอกจากได้ลูกที่ดีแล้ว พ่อแม่ก็เป็นคนดีขึ้น
ด้วย เพราะการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์นั้นที่แท้แล้วคือกระ
บวนการธรรมชาติ ปรกติมนุษย์จะใช้อำนาจ แต่ไม่ใช่ธรรมชาติ

การเลี้ยงดูลูกที่ดีเป็นการปฏิบัติธรรม เมื่อพ่อแม่เลี้ยงลูก
อย่างถูกต้อง พ่อแม่จึงเป็นคนดีขึ้นด้วย

ในเมื่อการที่พ่อแม่เลี้ยงดูลูกด้วยตนเองอย่างถูกต้อง
เป็นการพัฒนาทั้งลูกและทั้งพ่อแม่พร้อมกันไป ก็เท่ากับเป็น
การพัฒนาคนทั้งหมดในสังคม เมื่อการที่พ่อแม่เลี้ยงดูด้วย
ตนเองมีประโยชน์ถึงเพียงนี้ ทำไมเราจึงไม่ทำ “ยุทธศาสตร์พ่อ
แม่เลี้ยงลูกด้วยตนเอง” เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมที่ยิ่ง

ใหญ่แล้ว

ใน “ยุทธศาสตร์พ่อแม่ลูก” นี้จะราคาถูกกว่ายุทธศาสตร์อื่นๆ เพราะมีทุนอยู่แล้วมาก นั่นคือมีความรักความผูกพันกันอยู่แล้วตามสัญชาตญาณ “ทุนทางใจ” อย่างนี้หาไม่ได้ในที่อื่น ในเรื่องอื่นๆ เมื่อไม่มีทุนทางใจอยู่แล้ว แม้งลงทุนไปมากมายกายกองเพียงใดก็มักไม่ได้ผล

พ่อแม่ทุกคนล้วนอยากได้ลูกที่ดี ถ้ารู้ว่าทำอย่างไรจะได้ลูกที่ดีเขาย่อมอยากทำ เรียกว่า มีสิ่งจูงใจสูงสุดที่จะทำอยู่แล้ว

เป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้คือ พ่อแม่ทุกคู่ทั่วประเทศมีความรู้ถูกต้องในการเลี้ยงลูก สามารถเลี้ยงลูกได้ด้วยตนเอง และได้ผลดีทั้งในตัวลูกและพ่อแม่

โครงสร้างที่จะทำงานนี้มีอยู่อย่างกว้างขวาง ได้แก่โครงสร้างของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย วัด มหาวิทยาลัย สื่อมวลชน ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และประชาคมต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ใช้คือยุทธศาสตร์ “จัดการความรู้” นั่นคือ

๑. สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดู นำมาทำเป็นชุดความรู้
๒. นำชุดความรู้มาจัดทำเป็นสื่อในรูปแบบต่างๆ แล้วนำไปเผยแพร่ และใช้งาน
๓. สร้างศูนย์หรือสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
๔. จัดอบรมวิทยากรในทุกจังหวัด ทุกอำเภอ ทุกตำบลให้เพียงพอ
๕. จัดการฝึกอบรมให้กับพ่อแม่ทุกคู่ที่ต้องการฝึก

อบรมการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โดยสร้างแรงจูงใจให้พ่อแม่ทุกคู่ มีฉันทะในเรื่องนี้

๖. วิจัยผลของการปฏิบัติทุกขั้นตอนให้ทราบว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด แล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นเรื่อยๆ
๗. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยปฏิบัติการต่างๆ
๘. ส่งเสริมให้มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้กำลังใจต่อกันและกัน ให้เป็นพลังสร้างสรรค์

เนื่องจากเป็นยุทธศาสตร์ “จัดการความรู้” ในการทำงานเรื่องนี้ควรมี “หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ” จะเรียกชื่อว่าอะไรจะปรากฏขึ้นเอง แต่ต้องเข้าใจความหมายของ “หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ”

บทบาท หน้าที่ ของหน่วยนี้ต้องสามารถดึงบุคคลและองค์กรเข้ามาร่วมเป็นภาคีใน “ยุทธศาสตร์ครอบครัว” หรือ “ยุทธศาสตร์พ่อแม่ลูก” หรือ “ยุทธศาสตร์แม่” ก็สุดแต่จะเรียกในบริบทต่างๆ ถ้า สสส. (สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) จะสนับสนุนยุทธศาสตร์นี้สักปีละ ๑๐๐ ล้านบาท ก็ไม่นับว่ามากเกินไป

ในการดำเนินยุทธศาสตร์นี้จะพบว่าบางครอบครัวพ่อแม่ไม่อยู่ในฐานะที่จะเลี้ยงลูกด้วยตนเองได้ เช่น ยากจนเกินไป ต้องใช้เวลาไปกับการปากกัดตีนถีบในการยังชีพ หรือมีภาระกิจการงานมากเกินไป หรือมีปัญหาสุขภาพจิตไม่เหมาะแก่การ

เลี้ยงดูลูก ซึ่งต้องการการแก้ไข เพื่อให้พ่อแม่อยู่ในฐานะจะเลี้ยงดูลูกได้ด้วยตนเอง

ในยุทธศาสตร์ครอบครัวอบอุ่นหรือครอบครัวสุขภาพควรจะพิจารณาถึงองค์ประกอบที่จะทำให้เรียกว่าเป็นครอบครัวอบอุ่น เช่น น่าจะประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. มีปัจจัยจำเป็นพื้นฐาน หรือมีเศรษฐกิจพอเพียง
๒. มีเวลาอยู่ด้วยกันมากพอ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
๓. พ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยตนเองและเลี้ยงลูกเป็น
๔. มีการสร้างเสริมสุขภาพ และมีสุขภาพดี

ควรสร้างตรรกะนี้ชีวิตครอบครัวอบอุ่น และใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้มีการสำรวจและรายงานจำนวนครอบครัวอบอุ่นเปรียบเทียบระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อกระตุ้นจิตสำนึก นโยบายและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดครอบครัวอบอุ่นเพิ่มจำนวนมากขึ้นๆ และมีการศึกษาวิจัยปัญหาอุปสรรคที่ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้ เพื่อแก้ไขให้ตรงเหตุ

ยุทธศาสตร์ครอบครัวอบอุ่น อันเป็น “ยุทธศาสตร์แม่” หรือ “ยุทธศาสตร์ลูก” พร้อมกันไปด้วย จึงมีความสำคัญต่อการสร้างพื้นฐานสุขภาพสังคม ด้วยประการฉะนี้

๕.๒

ชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนสุขภาพ (Healthy Community)

ชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองทุกแห่งทั่วประเทศควร

เป็นชุมชนที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนเข้มแข็ง โดย...

มีการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชน

มีการจัดการ กำหนดอนาคตของตนเองได้

มีเศรษฐกิจพอเพียง

มีการออมทรัพย์

มีสวัสดิการสังคม

มีความปลอดภัยจากอาชญากรรม

มีการแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีได้

มีการทะนุบำรุงสิ่งแวดล้อม

มีความเอื้ออาทรต่อกันและการพัฒนาจิตใจ

มีการเรียนรู้ที่ทำให้สามารถเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงได้

มีพฤติกรรมสุขภาพและมีสุขภาพดี

ชุมชนเข้มแข็งเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนสังคมทั้งข้างล่างและข้างบน สังคมข้างล่างคือครอบครัว ถ้าชุมชนเข้มแข็งจะช่วยให้ทุกครอบครัวในชุมชนเป็นครอบครัวอบอุ่นหรือครอบครัวสุขภาพ ในยุทธศาสตร์ที่กล่าวไว้ในตอน ๕.๑ มีความสำเร็จง่ายขึ้น

ชุมชนเป็นฐานของสังคม ถ้าฐานของสังคมเข้มแข็ง สังคมข้างบนย่อมมีความมั่นคงและยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชุมชนจึงเป็นยุทธศาสตร์หลักของการที่จะทำให้สังคมทั้งหมดเข้มแข็ง

ขณะนี้มีการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนเข้มแข็งอย่างหลากหลาย มีทั้งชาวบ้านทำกันเอง โดยองค์กรเอกชนต่างๆ โดยโครงการกองทุนเพื่อสังคม (SIF) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สถาบัน

ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มูลนิธิหมู่บ้าน สถาบันพัฒนาประชากร
ธนาคารออมสิน กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร
กรมการปกครอง สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร โครงการ
การกองทุนชุมชน (หมู่บ้านละ ๑ ล้านบาท) เป็นต้น นอกจากนี้
รัฐบาลยังมีโครงการสนับสนุนตำบลอีก ตำบลละ ๑ ล้านบาท
และใช้เงินอีกประมาณ ๕,๐๐๐ ล้านบาทในการฝึกอบรมบัณฑิต
อาสาสมัคร เพื่อทำงานกองทุนหมู่บ้านอีกประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน

นับว่าประเทศไทยมีการลงทุนเพื่อชุมชนอย่างมโหฬาร
คำถามมีว่า จะใช้การลงทุนต่างๆ เหล่านี้เป็นโอกาสทำให้เกิดการ
เรียนรู้ร่วมกันครั้งใหญ่ เพื่อนำไปสู่การเกิดขึ้นของชุมชนเข้ม
แข็งทั่วประเทศได้อย่างไร

ยุทธศาสตร์น่าจะเป็นยุทธศาสตร์จัดการความรู้

มีเรื่องใหญ่ๆ ที่ควรทำ ๓ ประการคือ

๑. ประสานงานจัดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

ขณะนี้ยังเป็นสภาพต่างคนต่างทำ ไม่รู้ถึงกัน ไม่เข้าใจ
เรื่องที่ทำพอ จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ควรมีการก่อตัวขึ้นโดยกลุ่มคนที่เข้าใจเรื่องชุมชนเข้ม
แข็งดีพอ มีความเป็นกลาง เป็นอิสระ เข้าไปช่วยประสานงาน
ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น
ชุมชน นักพัฒนา ข้าราชการ นักวิชาการ นักการเมือง สื่อ
มวลชน นักธุรกิจ จะเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ครั้งใหญ่ของคน
ไทยจำนวนมาก เพื่อพลิกฟื้นประเทศ

๒. จัดการการวิจัย

จัดการการวิจัยให้รู้หมดว่าใครทำอะไรที่ไหนในเรื่องชุมชน มีความสำเร็จหรือจุดแข็งอะไร มีจุดอ่อนอะไร เพื่อเสริมจุดแข็งและจุดอ่อน เพื่อให้งานของทุกฝ่ายทั่วประเทศประสบความสำเร็จมากขึ้นและขยายความสำเร็จให้เต็มประเทศ

๓. จัดการให้มีการวิจัยว่ามีโครงสร้างอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคหรือส่งเสริมเรื่องชุมชนเข้มแข็ง

เช่น โครงสร้างทางกฎหมาย โครงสร้างระบบราชการ เรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน แต่ยังไม่ได้ปฏิบัติ ฯลฯ เพื่อจัดการแก้ไขหรือส่งเสริมให้ปฏิบัติได้

เนื่องจากยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์จัดการความรู้ สกว. และ สสส. ควรเข้ามาสนับสนุนยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งอย่างเต็มที่

๕.๓

เมืองน่าอยู่ (Healthy City)

เมืองในที่นี้หมายถึงเขตเทศบาล จะเป็นเทศบาลเมือง เทศบาลอำเภอ หรือเทศบาลตำบลก็ได้ เมืองทุกเมืองควรเป็นเมืองน่าอยู่หรือเมืองสุขภาพ โดย

มีที่อยู่อาศัยที่ดี

มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ มีความปลอดภัย

มีการคมนาคมที่ดี
ชาวเมืองมีสัมมาอาชีวะโดยทั่วถึง
มีเศรษฐกิจสมดุล
มีการป้องกันทุนขนาดใหญ่เข้ามาทำลายธุรกิจท้องถิ่น
มีระบบการศึกษาที่ดี
มีระบบข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อที่ทำให้ชาวเมืองรู้ความ
จริงทั่วถึงกันและตัดสินใจได้ด้วยข้อมูลความรู้
มีระบบสาธารณสุขที่ดี
มีการปกครองตัวเองอย่างเป็นธรรมและสร้างสรรค์
มีความเป็นประชาสังคม
มีพฤติกรรมสุขภาพ และชาวเมืองมีสุขภาวะโดยทั่วถึง
กระบวนการทำงานในเรื่องนี้น่าจะมีดังต่อไปนี้

๑. ประชาคมเมือง

ควรมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำของชาวเมือง พบปะ
หารือกันบ่อยๆ เพื่อทำวิสัยทัศน์ของเมือง ว่าประชาคมเมือง
ต้องการเห็นเมืองของตนเป็นอย่างไร จะต้องทำอะไรบ้าง ทำ
อย่างไร ใครทำ โดยเป็นกระบวนการต่อเนื่องไม่หยุดหย่อน
ข้อนี้จะเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดข้ออื่นๆ ตามมาและเป็นไป
ด้วยดี

๒. งานวิชาการ

ในการดำเนินการของเมือง จะต้องการความรู้ข้อมูลข่าว
สารเกี่ยวกับสภาพของเมือง และเหตุปัจจัยต่างๆ ไม่สามารถ
ทำในความรู้ ฉะนั้นในแต่ละจังหวัดน่าจะมี “หน่วยจัดการ

ความรู้ที่เป็นอิสระ” เพื่อจัดการให้เกิดการวิจัยให้รู้ความเป็นจริงและสร้างปัญญาที่จะใช้ในการวางแผนและดำเนินการ

๓. การพัฒนาระบบบริหารจัดการเทศบาล

ให้มีระบบที่ได้มาซึ่งผู้บริหารอย่างเป็นธรรมชาติ มีการทำงานเชื่อมโยงกับประชาคม มีความโปร่งใส มีการตรวจสอบที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ

๔. มีการสร้างเครือข่าย

โดยที่ความเคลื่อนไหวเรื่องเมืองน่าอยู่เป็นกระแสใหญ่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เมืองกับเมืองที่ดำเนินการในเรื่องนี้ ควรเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย อาจมีการจับคู่ (twinning) ระหว่างเมืองในประเทศไทยกับเมืองที่ดีๆ ในต่างประเทศ

๕. มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์

กิจกรรมทั้งหมดควรนำไปสู่การสื่อสารประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และเพิ่มการมีส่วนร่วม

๖. มีชมรมรักสุขภาพแห่งเมืองนั้น ๆ

ทำหน้าที่ส่งเสริมการสร้างเสริมสุขภาพ

ควรมีกลุ่มที่เข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่ ทำงานส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทำงานเพื่อเมืองน่าอยู่อย่างต่อเนื่อง และดึงบุคคลและองค์กรต่างๆ มาร่วมเป็นภาคีเพื่อเมืองน่าอยู่

๕.๔ โรงเรียนสุขภาพ (Healthy School)

โรงเรียนเป็นสังคมที่รวมกันแล้วมีขนาดใหญ่มาก มีครูประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ คน นักเรียนอีกกว่า ๑๐ ล้านคน ยังไม่นับที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียนอีกจำนวนมาก

โรงเรียนจึงเป็นองค์กรทางสังคมที่ควรจะเป็นที่สร้างเสริมสุขภาพ โดยทั้งครูและนักเรียนควรมีพฤติกรรมสุขภาพ เช่น

- การออกกำลังกาย
- การไม่สูบบุหรี่และเสพย์สารเสพติด
- การบริโภคอาหารถูกสุขลักษณะ
- การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ
- การเสริมสร้างสุขภาพอยู่ในหลักสูตรการเรียนที่เน้นการปฏิบัติ
- โรงเรียนมีบทบาททรงพลังสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน
- ครูและนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น

ควรมีคณะกรรมการแห่งชาติเรื่องโรงเรียนสุขภาพ โดยมีรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน มีกรรมการประกอบด้วยหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหาร นักวิชาการสร้างเสริมสุขภาพ สื่อมวลชน เป็นต้น คณะกรรมการคณะนี้ทำหน้าที่

๑. ส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการสร้างโรงเรียนสุขภาพ
๒. จัดให้มีการประเมินโรงเรียนว่าบรรลุความเป็นโรง

เรียนสุขภาพหรือยัง และให้ความสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถทำได้

๓. ประกาศยกย่องโรงเรียนที่บรรลุความเป็นโรงเรียนสุขภาพ

๕.๕

ที่ทำงานสุขภาพ (Healthy Workplace)

ที่ทำงานทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นโรงงาน สถานประกอบการ บริษัท ธนาคาร มหาวิทยาลัย วัด ควรจะเป็นที่ทำงานสุขภาพ โดยมีชื่อแยกชอยไปตามลักษณะของที่ทำงาน เช่น โรงงานสุขภาพ บริษัทสุขภาพ หรือธนาคารสุขภาพ เป็นต้น

แต่ละแห่งควรดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพ เช่น จัดสิ่งแวดล้อมและสภาพการทำงานที่ส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมการออกกำลังกาย รณรงค์การเป็นที่ทำงานปลอดบุหรี่ uly แรงจูงใจของที่ทำงาน คือ บุคลากรมีสุขภาพดี ลดวันลาป่วยมีวันทำงานมากขึ้น องค์กรประหยัดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลพนักงาน

ควรมีกลุ่มผู้ทำงานหรือองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุน ประเมิน และให้การรับรองสถานที่ทำงานสุขภาพ

ที่กล่าวมาทั้งหมดในตอน ๕ นี้ คือ ครอบครัวสุขภาพ ชุมชนสุขภาพ เมืองสุขภาพ โรงเรียนสุขภาพ และที่ทำงานสุขภาพ เป็นหน่วยสังคมสุขภาพที่ครอบคลุมเกือบหมดทั้งประเทศ

ระบบข้อมูลข่าวสาร

และการสื่อสาร

๖

ความร่วมมือกันหรือความเป็นชุมชนอยู่ที่มีการสื่อสารถึงกัน มีการพูดว่า community อยู่ที่การมี communication ถ้าไม่มี communication ก็ไม่มีความเป็น community

ระบบร่างกายเป็นตัวอย่างของระบบที่ดีที่สุด ในร่างกายมีโมเลกุล เซลล์ อวัยวะ จำนวนมากและหลากหลายสุดประมาณ แต่ทั้งหมดเชื่อมโยงกันและมีเอกภาพอย่างสมบูรณ์ ถ้าหัวใจไปทางหนึ่ง ปอดไปทางหนึ่ง ตับไปทางหนึ่ง เราจะเป็นคนอย่างที่เราเป็นอยู่ไม่ได้

ความเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายเป็นของจำเป็น ความหลากหลายเป็นของดี แต่ไม่ใช่มีแต่ความหลากหลายอย่างเดียวโดยไม่มีเอกภาพ ในระบบใดระบบหนึ่ง ต้องการความเป็นเอกภาพหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันด้วย ระบบ

ร่างกายมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เพราะลงทุนในเรื่องข้อมูล ข่าวสารและการสื่อสารอย่างมโหฬาร เช่น

ทุกเซลล์มีดีเอ็นเออันเป็นรหัสซึ่งมีความยาว ๓ พันล้านตัวอักษร

มีระบบประสาทเชื่อมโยงการรับรู้ไปทั่วทุกชุมชนของร่างกาย มีการสื่อสารผ่านสารเคมีต่างๆ เช่น ระดับน้ำตาลในเลือดสูงหรือต่ำ ส่วนอื่นของร่างกายจะรู้เพื่อการปรับตัว

การสื่อสารให้รู้ถึงกัน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และโลก

การมีระบบการสื่อสารให้รู้ถึงกันโดยทั่วตลอดเป็นปัจจัยทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อก่อนเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์ทั้งโลกจะรู้ความจริงทั่วถึงกันและพร้อมกัน

แต่ในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้า ความเป็นไปได้ที่คนทั้งโลก จะรู้เรื่องเดียวกันและพร้อมกัน

ในแต่ละประเทศควรจะมีการพัฒนาระบบการสื่อสาร ให้ทั้งสังคมสามารถรู้ความจริงถึงกันในเวลาใกล้เคียงกัน เพื่อความเข้มแข็งของสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมทั้งหมด ซึ่งต้องพิจารณาทั้งเรื่องสื่อและเรื่องสาร

การมีสื่ออย่างเดียวไม่พอ เพราะถ้าสารที่สื่อออกไปไม่เป็นความจริงไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ การสื่อสารนั้นก็ทำร้ายสังคม

ฉะนั้น การมีสารที่เหมาะสมในการสื่อจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ยาก แม้ยากก็ควรทำให้ได้

ถ้าชุมชนมีสื่อที่จะสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน เช่น วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ตชุมชน และสื่อสารกันระหว่างชุมชน จะเป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชน ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารเพื่อสุขภาพ ควรจะมีอย่างทั่วถึงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกโรงเรียน ทุกที่ทำงาน

เรื่องระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารเป็นเรื่องใหญ่มาก แต่จะไม่กล่าวรายละเอียดต่อไป นอกจากว่าควรมีกุุ่มคนที่เข้าใจงานเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องทั้งทางนโยบายและทางเทคนิค อันจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม รวมทั้งการมีโลกาภิวัตน์แบบอารียะที่กล่าวถึงข้างต้น

๗

สร้างสปิริตแห่งการเป็น อาสาสมัครเพื่อสังคม ให้เต็มแผ่นดิน

ถ้ามีสปิริตแห่งการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมให้เต็มแผ่นดิน สังคมจะเย็นลง ผู้คนจะรักกันมากขึ้น มีปัญญามากขึ้น มีการถักทอกันทางสังคมมากขึ้น ฉะนั้นในการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพจึงควรมีเรื่องการสร้างสปิริตแห่งการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมอยู่ด้วย

อาสาสมัครเพื่อสังคมอาจมีได้ในหลายรูปแบบ เช่น อาสาสมัครบริจาคคนแก่ คนป่วย เด็กกำพร้า ช่วยคนจนเลี้ยงลูก ช่วยเป็นเพื่อนหญิงและเด็กที่ต้องเดินทางในที่เปลี่ยว ช่วยทำงานในเรื่องต่างๆ ตั้งกลุ่มช่วยเหลือคนเป็นมะเร็ง ช่วยสอนหนังสือเด็กในถิ่นทุรกันดาร สร้างบ้านให้คนจนอยู่ ช่วยจัดการจราจร ช่วยดับเพลิง ฯลฯ

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างพอให้เห็นภาพ ใน

การทำอะไรของเรามักจะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของผู้มีตำแหน่งเงินเดือน หรือรับจ้างเท่านั้น ทำให้เกิดสภาวะ “ไม่พอเพียง” ในขณะที่มีคนอีกจำนวนมาก มากกว่าคนในตำแหน่งเสียอีก กลับเป็นผู้ยื่นดู ถ้ามีการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมในเรื่องต่างๆ ให้เต็มแผ่นดิน จะมี “พลังแห่งการให้” หรือ ทานพระ เต็มแผ่นดิน ช่วยให้แผ่นดินมีพลัง ทั้งพลังทางใจ พลังทางกาย พลังทางปัญญา และพลังทางสังคม ที่จะทำให้นุรักษ์พันธุกรรมร่วมกันได้

ท่านมหาตมะคานธี กล่าวว่า “ยามใดที่คุณมีความทุกข์จนรู้สึกว่าคุณไม่ได้ จงนึกถึงใบหน้าของคนที่คุณที่รักที่สุด ลำบากที่สุด แล้วความทุกข์ของคุณจะหายไป”

การร่วมทุกข์ทำให้ความทุกข์ลดลงหรือหายไป ปัญหา ยังไม่ทันแก้หรือยังไม่แก้ แต่ถ้ามีการร่วมทุกข์ ความทุกข์จะลดน้อยลงหรือหายไป

ที่ผ่านมาเรายังใช้แต่ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหา ยังไม่ใช้ยุทธศาสตร์การร่วมทุกข์

ยุทธศาสตร์อาสาสมัครเพื่อสังคมเป็นยุทธศาสตร์การร่วมทุกข์ ถ้ามีอาสาสมัครเพื่อสังคมมากๆ ความทุกข์ในสังคมจะลดลง ทั้งของอาสาสมัคร และของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากอาสาสมัครเพื่อสังคม สังคมจะเย็นลงอย่างวัดได้ทีเดียว

อุปสรรคใหญ่ของการแก้ปัญหาต่างๆ ในบ้านเมืองเกิดจากการไม่รู้ความเป็นจริงในสังคม เพราะเราเรียนมาจากการเอา “วิชา” เป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความเป็นจริงของสังคมเป็นตัวตั้ง เสร็จแล้วก็มีชีวิตการทำงานแบบตัดขาดจากกัน และตัดขาดจากความเป็นจริง

การมีอาสาสมัครเพื่อสังคมไปทำงานในรูปแบบต่างๆ จะทำให้ไปสัมผัสความเป็นจริง เรียนรู้จากความเป็นจริง จะเป็นการสร้างมวลปัญญาให้เกิดขึ้นอย่างก้าวกระโดด มวลทางปัญญาที่รู้ความเป็นจริงของสังคมไทยจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมได้

การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมจึงเป็นการอภิวุฒินำทางปัญญาของประเทศ

อีกสถานหนึ่งของการอภิวุฒินำทางปัญญาคือการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จนสามารถตั้งคำถามประจำแก่ตัวเองได้ว่า **“ฉันจะทำอะไรให้ผู้อื่นได้บ้าง”**

คำถามว่า **“ฉันจะเอาอะไรจากใครได้บ้าง”** ถือเป็นอวิชชา เพราะถืออัตตาเป็นใหญ่

แต่ถ้าถามว่า **“ฉันจะทำอะไรให้ผู้อื่นได้บ้าง”** นี้ถือเป็นปัญญา ปัญญาที่ไปพ้นการคิดถึงแต่ตนเอง

การศึกษาในระบบไม่ช่วยให้คนลดความเห็นแก่ตัว อาจจะทำให้มากขึ้นด้วยซ้ำไป แต่การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม จะทำให้รักชาวบ้านมากขึ้น ลดอัตตาลง มีปัญญามากขึ้น และเป็นปัญญาขั้นสูงที่ไปเลยความเป็นตัวตน

รัฐบาลควรจะทำสปิริตแห่งการเป็นอาสาสมัครให้เป็นนโยบาย เช่น

มีนโยบายให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ พนักงาน

รัฐวิสาหกิจ เป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม

กำหนดแนวทางและสร้างแรงจูงใจให้พนักงานในภาคธุรกิจ

เอกชนเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม

ให้หน่วยงานต่างๆ สนับสนุนการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม

ให้สื่อรณรงค์คุณค่าของการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม
จัดอุปสรรคของการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม
 ฯลฯ

ความเป็นนโยบายของรัฐบาล จะทำให้เกิดสปีริตของการ
เป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมเกิดขึ้นเต็มแผ่นดินได้ง่ายขึ้น

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแห่งการเป็นอาสาสมัคร ใคร
มีเวลาว่างสัก ๒ ชั่วโมง อยากจะอาสาสมัครทำอะไรในทางที่ตน
สนใจ โทรศัพท์ไปสอบถามก็รู้ว่าจะไปทำได้ที่ใด

คนไทยที่อยากเป็นอาสาสมัครคงจะมีไม่น้อย แต่ไม่รู้
ว่าจะไปติดต่อที่ไหน ฉะนั้น เจตนารมณ์อย่างเดียวไม่พอ ควรมี
การจัดการ ซึ่งรวมถึงมีระบบข้อมูลข่าวสาร และสถานที่ติดต่อ
สอบถามให้สาธารณะได้รู้

หน่วยราชการและองค์กรเอกชนต่างๆ ที่ต้องการอาสา
สมัครมาช่วยทำงาน ควรทำเรื่องการจัดการ

กรมประชาสัมพันธ์ ก็น่าจะมีอาสาสมัครเพื่อสังคม
ที่ดี โครงการบัณฑิตอาสาที่ดี นอกจากทำเรื่องของตนเองแล้ว
ควรจะมาทำงานเชิงนโยบายและเชิงการจัดการเพื่อให้เกิด
อาสาสมัครเพื่อสังคมให้เต็มแผ่นดิน

สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญแก่การเป็นอาสาสมัคร
เพื่อสังคม นำเรื่องของกิจกรรมของการเป็นอาสาสมัครมา
รายงานให้สาธารณะทราบอย่างต่อเนื่อง เพื่อความปิติ เพื่อ
ความชื่นใจ เพื่อเป็นกำลังใจ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้ความมดี
งอกงามขึ้นในบ้านเมืองของเรา

การสร้างสปีริตแห่งการเป็นอาสาสมัครให้เต็มแผ่นดิน
จะเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม ที่ทำให้เกิดพลังแผ่นดินหรือ

ภูมิพละ เป็นการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความดีให้งอกงามขึ้น
เต็มแผ่นดิน เป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่จะเพาะต้นกล้าแห่ง
ความดีให้เต็มแผ่นดินเกิดของเรา เพื่อความไพบูรณ์และ
ความร่มเย็นเป็นสุขของคนไทยทั้งมวล

อนาคตของมนุษยชาติ อยู่ที่นวัตกรรมทางสังคม

“อนาคตของมนุษยชาติอยู่ที่นวัตกรรมทางสังคม (social innovation) ไม่ใช่ นวัตกรรมทางเทคนิค (technical innovation)”

- Peter Drucker

มีความเข้าใจผิดหรือความหลงเชื่อว่อนาคตของมนุษยชาติอยู่ที่ความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รางวัลโนเบลก็เน้นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสำคัญ

แท้จริงแล้วอนาคตของมนุษยชาติอยู่ที่นวัตกรรมทางสังคม กล่าวคือนวัตกรรมในการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องเป็นไปเพื่อหรือสนอง
ต่อความต้องการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ กล่าวคือเอาสังคมหรือการ
อยู่ร่วมกันเป็นตัวนำ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวตาม
ไม่ใช่เอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวนำ สังคมจะเป็น
อย่างไรก็ช่างมันเช่นทุกวันนี้ เพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงรวดเร็วได้ ทำให้เกิดวิกฤต-
การณ์ทางสังคม

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องถูกกำกับด้วยศีลธรรม
แห่งการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ

ถ้าปราศจากศีลธรรมกำกับ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
จะกระทบกระเทือนต่อสุขภาวะสังคมและสันติภาพ

ตัวอย่างที่ชาวยุโรปนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ไปทำอาวุธอันทรงอำนาจ แล้วที่ไล่เช่นฆ่าแย่งชิงชาวพื้นเมือง
หมดทุกทวีปทั่วโลก เป็นตัวอย่างของการขาดศีลธรรมที่เด่น
ชัดที่สุด

การเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปสนองตอบความ
โลภ ทำให้เกิดลัทธิวัตถุนิยมบริโภคนิยม ที่ก่อให้เกิดความ
ร้าวฉานและสงคราม ในศตวรรษที่แล้วคนตายเพราะสงคราม
ประมาณ ๒๐๐ ล้านคน ที่ตายเพราะความแตกต่างทางสังคม
อย่างสุดโต่งมีมากกว่านั้น

ความขัดแย้งระหว่างทุนนิยมกับคอมมิวนิสต์ก็ดี ความ
ขัดแย้งระหว่างทุนนิยมกับอิสลามก็ดี ล้วนเนื่องมาจากเรื่อง
เทคโนโลยี

การใช้เทคโนโลยีไปดัดแปลงพืชพันธุ์ที่ชาวพื้นเมืองใช้
อยู่เป็นร้อยเป็นพันปี ซึ่งต้องมีภูมิปัญญาดั้งเดิมของเขาเป็น

ฐาน แต่ผู้ที่ก้าวหน้ากว่าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็
แย่งชิงเอาไปจดสิทธิบัตรเป็นของตัวเอง เหล่านี้ น่าจะเป็นตัว
อย่างให้เห็นอย่างเพียงพอว่า ถ้าเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
เป็นตัวตั้ง โดยปราศจากศีลธรรมของการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ
จะไม่ใช่ไปเพื่อสุขภาพสังคมและสังคมสันติภาพ

เพราะฉะนั้น เรื่องสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพที่กล่าว
มาทั้งหมดเป็นเรื่องของนวัตกรรมทางสังคม

หรือการแสวงหาภูมิปัญญาใหม่เพื่อการอยู่ร่วมกันของ
มนุษยชาติ

ในการนี้ต้องการการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่อย่างมาก
มาย ตามที่กล่าวมาโดยตลอด วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็
ต้องการเป็นอย่างมาก แต่ภายใต้การอยู่ร่วมกันด้วยดี คือ
สุขภาพสังคมและสังคมสันติภาพ

สร้างสุขภาพสังคม

สู่สังคมสันติภาพ

ตั้งแต่บทที่ ๑ ถึง ๘ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการโยงจากจินตนาการมาสู่ความรู้ว่า สุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพคืออะไร และควรทำอะไรบ้าง อย่างไร ทั้งหมดนี้ต้องการเครื่องมือที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเริ่มต้นอาจพิจารณาเครื่องมือ ๕ ประการด้วยกัน

๑. **คณะทำงานยุทธศาสตร์สุขภาพสังคม** ซึ่งอาจพัฒนาไปเป็นสถาบันยุทธศาสตร์สุขภาพสังคม และทำงานเชื่อมโยงกับเครื่องมือที่ ๒ ถึง ๕ ที่จะกล่าวถึงข้างล่างนี้

๒. **พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ** ที่กำลังยกร่างกันอยู่นี้จะเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่สุด สำหรับ

สุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ : มนุษย์พันทุกขร่วมกันได้

การสร้างสังคมสู่สังคมสันติภาพ เนื่องจากมีแนวคิดสุขภาพที่ครอบคลุมซึ่งรวมทั้งสุขภาพสังคม กำหนดองค์กระนโยบายซึ่งประกอบด้วยส่วนทั้ง ๓ ของ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” คือ ฝ่ายการเมือง ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายสังคม มีสำนักงานคณะกรรมการซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็นอิสระ เชื่อมโยงกับระบบสมองคือระบบวิจัยสุขภาพ และเชื่อมโยงกับอำนาจทางสังคมในรูปของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ สมัชชาสุขภาพจังหวัด และสมัชชาสุขภาพในเรื่องต่างๆ

ในโครงสร้างแบบนี้ เมื่อมีความจำเป็นต้องการสถาบันขึ้นมาทำงานในเรื่องใดๆ ก็สามารถตั้งและยุบได้โดยคล่องตัว แต่ทำงานเชื่อมโยงกับโครงสร้างนโยบายดังกล่าว เช่น สถาบันยุทธศาสตร์สุขภาพสังคมที่กล่าวถึงในข้อ ๑ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า **พ.ร.บ.** สุขภาพแห่งชาติเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่สุดในการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

๓. สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) การทำงานสร้างเสริมสุขภาพสังคมทั้งหมดที่กล่าวถึงน่าจะอยู่ในข่ายที่ได้รับความสนับสนุนจาก สสส.

๔. สวรส. (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข) **สวรส.** อาจผลักดันให้เกิดคณะทำงานยุทธศาสตร์สุขภาพสังคม โดยเบื้องต้นอาจสังกัดอยู่กับ **สวรส.** ก่อนก็ได้

๕. กองทุนนวัตกรรมทางสังคม ควรมีการจัดตั้งกองทุนนวัตกรรมทางสังคมที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อสนับสนุน

นวัตกรรม การวิจัย การฝึกอบรม และการสร้างเครือข่าย
อย่างกว้างขวาง ในการเคลื่อนไหวสร้างสรรค์สุขภาพสังคมสู่
สังคมสันติภาพ จะต้องการการนวัตกรรมทางสังคมและองค์กร
เป็นแอนกปริยาย การมีกองทุนที่ใหญ่พอและคล่องตัวจะเป็น
เครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้สังคมทั้งสังคม
มีชีวิตชีวาและพลังในการสร้างสรรค์สุขภาพสังคมสู่สังคม
สันติภาพ

ปัจฉิมกถา

สุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพเป็นความใฝ่ฝันที่จะมี
สังคมที่มีศานติสุข ที่มนุษย์มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย
ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ

เป็นความใฝ่ฝันที่ใหญ่อันเหลือเชื่อ

แต่มนุษย์ก็หยุดใฝ่ฝันไม่ได้

ความใฝ่ฝันหรือจินตนาการใหญ่จะทำให้เกิดวิริยะอัน
แรงกล้าที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาเพื่อทำให้สำเร็จ

มนุษย์ไม่มีทางสร้างความสุขที่แท้จริงและยั่งยืนโดยคิด
ถึงแต่ความสุขของตัวเอง โดยไม่นึกถึงความสุขร่วมกัน ของ
ครอบครัว ของชุมชน ของเพื่อนร่วมงาน ของสังคมทั้งหมด
และของโลกทั้งหมด

เพราะทั้งหมดเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

“การคิดถึงคนอื่น การกอดคอกันไว้ การไม่ทอดทิ้งกัน การร่วมทุกข์ร่วมสุข การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” คือคาถาที่ใช้ในการเดินทางสร้างสรรค์สุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

เมื่อใช้คาถานี้ในการเดินทาง เส้นทางนี้จะเป็นสันติวรบท หรือเส้นทางแห่งศานติอันประเสริฐ ที่ให้ความปีติ ความยินดี ความสุข พลัง ตลอดเส้นทางการเดินทางสู่สังคมสันติภาพ

ขอท่านทั้งหลายจงใช้คาถานี้ให้เป็นประโยชน์ในการเดินทางร่วมกันบนสันติมรรคาสายนี้ และประสบศานติสุขเป็นนิรันดร์.

